

Установа адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка”

Кафедра беларускага і рускага мовазнаўства

Кантрольныя працы
для студэнтаў 1 курса дзённай і завочнай формы атрымання
вышэйшай адукацыі

Метадычныя рэкамендацыі па дысцыпліне “Беларуская мова”
для спецыяльнасці:

1-01 01 01 Дашкольная адукацыя

Склала дацэнт Мордас Н.Р.

Мінск

2018

Кантрольная праца на тэмах “Фанетыка”, “Арфаэпія”

Мэта. Праверыць лінгвістычную і маўленчую кампетэнцыю студэнтаў, іх уменне карыстацца набытымі ведамі.

В а р ы я н т 1.

Заданне 1.

- *Затранскрыбіруйце тэкст.*
- *Зрабіце фанетычны разбор выдзеленага слова.*
- *Вызначце і ахарактарызуйце фанетычныя з’явы, характэрныя для беларускай мовы.*

Перад раніцай прашумела навальнмца без грому. На світанні яна сціхла, дождж сышоў на захад, а за ім хутка сплылі і хмары. Над палямі засінула чыстае неба, зазіхацела **жнівеньскае** сонца.

Заданне 2.

Затранскрыбіруйце словы, вызначце, у выніку якіх фанетычных працэсаў яны набылі такое гучанне.

Завушніцы, праязны, бібліятэка, завод, суседскі, журавель, што, білецік.

Заданне 3.

Затранскрыбіруйце словы ў адпаведнасці з літаратурным вымаўленнем і ахарактарызуйце ў іх асіміляцыю зычных (калі ёсць).

Анекдот, адчыніць, бязлітасны, счарсцвець, бейсбол, з вёскі, рэдка, згіб, здзіўляешся, звярынец, радасць.

В а р ы я н т 2.

Заданне 1.

- *Затранскрыбіруйце тэкст.*
- *Зрабіце фанетычны разбор выдзеленага слова.*
- *Вызначце і ахарактарызуйце фанетычныя з’явы, характэрныя для беларускай мовы.*

Калі зноў засвяціла сонца, на ранішняю зямлю сышла гарачыня. Луг ахутала трапяткая, **бязлітасная** пякучая смуга. З таго дзянька гарачыня не дужа ўжо хацела спадаць аж да самага канца жніўня.

Заданне 2.

Затранскрыбіруйце словы, вызначце, у выніку якіх фанетычных працэсаў яны набылі такое гучанне.

Ксёндз, абласны, у куце, воблака, талерка, дыягназ, пераезд, гарадскі.

Заданне 3.

Затранскрыбіруйце словы ў адпаведнасці з літаратурным вымаўленнем і ахарактарызуйце ў іх асіміляцыю зычных (калі ёсць).

Адцягнуць, экзотыка, пражскі, свечка, к дому, развітаешся, у палатцы, з жонкай, з поля, хто, сцерагчы.

В а р ы я н т 3.

Заданне 1.

- *Затранскрыбіруйце тэкст.*
- *Зрабіце фанетычны разбор выдзеленага слова.*
- *Вызначце і ахарактарызуйце фанетычныя з'явы, характэрныя для беларускай мовы.*

Вакол з усіх бакоў было поле. Справа яно прасцягвалася далёка, аж да самага **небасхілу**. Толькі зрэдку дзе-нідзе выпадкова прымосціцца не надта старая грушка ці зусім маладзенькая бярозка.

Заданне 2.

Затранскрыбіруйце словы, вызначце, у выніку якіх фанетычных працэсаў яны набылі такое гучанне.

Навучэнец, патрыёт, капусны, у мёдзе, грамадскі, моладзь, далонь.

Заданне 3.

*Затранскрыбіруйце словы ў адпаведнасці з літаратурным
вымаўленнем і ахарактарызуйце ў іх асіміляцыю зычных (калі ёсць).*

Наводчык, вакзал, асмеліцца, на палічцы, так было, без просьбы,
спяшаешся, праезджы, схільнасць.

В а р ы я н т 4.

Заданне 1.

- *Затранскрыбіруйце тэкст.*
- *Зрабіце фанетычны разбор выдзеленага слова.*
- *Вызначце і ахарактарызуйце фанетычныя з'явы, характэрныя для
беларускай мовы.*

Дні стаялі ўвесь час пагодныя, неба сінела бяздоннае, лёгкае – на ім
толькі час ад часу ў недасягальнай вышыні зіхацелі белыя, як пух, лёгкія
воблачкі. Жніво ўжо прайшло, жыта зжалі.

Заданне 2.

*Затранскрыбіруйце словы, вызначце, у выніку якіх фанетычных
працэсаў яны набылі такое гучанне.*

Катэдж, геніяльны, радасны, палескі, у агародзе, сыроватка, ілгун, хто.

Заданне 3.

*Затранскрыбіруйце словы ў адпаведнасці з літаратурным
вымаўленнем і ахарактарызуйце ў іх асіміляцыю зычных (калі ёсць).*

Лічба, футболка, збіраешся, разжаліць, з вядра, латышскі, у палатцы, як
было, схітрыць, подзвіг.

В а р ы я н т 5.

Заданне 1.

- *Затранскрыбіруйце тэкст.*
- *Зрабіце фанетычны разбор выдзеленага слова.*
- *Вызначце і ахарактарызуйце фанетычныя з'явы, характэрныя для беларускай мовы.*

Шэры туман павіс над зямлёй. Ён быў такі густы, нібы хто сабраў туманы з усяго свету і пусціў іх сюды. Відаць, як у святле ліхтароў мігцяць мільёны малюсенькіх кропелек, пераліваюцца, мітусяцца без толку.

Заданне 2.

Затранскрыбіруйце словы, вызначце, у выніку якіх фанетычных працэсаў яны набылі такое гучанне.

Годзік, стадыён, кантрасны, ніводзін, дождж, матроскі, дзёран, скарасны.

Заданне 3.

Затранскрыбіруйце словы ў адпаведнасці з літаратурным вымаўленнем і ахарактарызуйце ў іх асіміляцыю зычных (калі ёсць).

Экзатычны, світанне, з часопіса, памажце, цётчын, у вокладцы, пераможца, з вясны, расхінуць.

В а р ы я н т 6.

Заданне 1.

- *Затранскрыбіруйце тэкст.*
- *Зрабіце фанетычны разбор выдзеленага слова.*
- *Вызначце і ахарактарызуйце фанетычныя з'явы, характэрныя для беларускай мовы.*

Маўкліва стаяў лес. Падчас толькі на верхавінах прабягаў лёгкі ветрык. Дрэвы пагойдваліся, чуўся ледзь улоўны пошум, і, здавалася, канца яму не будзе. Апускалася на зямлю жоўтае лісце.

Заданне 2.

Затранскрыбіруйце словы, вызначце, у выніку якіх фанетычных працэсаў яны набылі такое гучанне.

Шчаслівы, перыяд, суседскі, завочны, калідор, арыентацыя, у хаце, хто.

Заданне 3.

Затранскрыбіруйце словы ў адпаведнасці з літаратурным вымаўленнем і ахарактарызуйце ў іх асіміляцыю зычных (калі ёсць).

Выкладчык, з жыта, госці, на рэчцы, ад цябе, распчапіць, экзамен, носьбіт, з чаго, развітаешся.

Кантрольная праца па тэме “Арфаграфія”

Мэта. Праверыць лінгвістычную і маўленчую кампетэнцыю студэнтаў, іх уменне карыстацца набытымі ведамі.

1. Слоўнікавы дыктант:

Токіа, Ватэрлоа, радыебіялогія, ёдапірын, ётацыя, ётаванне, радыяхімія, радыяграфія, сальта-мартале, філе, камюніке, піке, капэла, сурвэтка, маянэз, тунэль, сервіс, інтэрнэт, медаль, менеджмент, парламент, сервіз, панэль, шынель, шніцаль, шпатаць, карцар, лідар, камп’ютар, пэйджар, тэндар, ордар, менеджар, фарватар, Ландэр, Ордэр, Юпітэр, матавоз, матацыкл, дзявяты, дзясяты, сямнаццаць, васьмнаццаць, цецярук, дзевятнаццаты, герой, кефір, непісьменны, безупынны, безапеляцыйны, бескарысны, беспаваротны, сувязь, месяц, япрук, яравы, заяц, тысяча, велікадушны, велікасвецкі, Вялікабрытанія, вялікадзяржаўны, лёдарэз, ільновалакно, боепрыпасы, зернясховішча, жыццеапісанне, землекарыстанне, зернебабовы, зернеўборачны, імшара (амшара), іржаны (аржаны), іржышча (аржанішча), прымчацца, вокамгненна, езуіт, пляяда, сакваяж, яхант, ятаган, мільярдэр, блок-пост, перакаці-поле, працадзень, якраз, як след.

2. Арфаграфічны дыктант па тэме: “Правапіс зычных і іх спалучэнняў”

Алея, панна, мецца-сапрана, ураджай, каўказскі, праўдалюбства, казьба, пясчаны, вобыск, гарадскі, на кладцы, носьбіт, паддоследны, аўдыторыя, аўдыенцыя, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, соус, прэзідыум, урна, унія, пакгаўз, намеснік, п’едэстал, увогуле, маёр, малацьба, айсберг, экзамен, вакзал, счарсцвелы, дзвесце, расада, твіст, накцюрн, цюркскі, індзеец, кантрасны, помслівы, Навум, вокіс, вобад, окаць, вохра, каравул, одум, Уэльс, аўдыенцыя, краіна, аўра, падыграць, звышімклівы, Драйзер, узус, траур, фаўна, каўбой, страус, Нью-Ёрк, маянэз, вінегрэт, разысціся, група, Ілья, Наталля, вустрыца, сямнаццаццю, каса, мадонна, па-сваяцку, Мекка, суражскі, грамадскі, бангкокскі, вільнюскі, таварыства, рошчына, расчыніць дзверы, рашчыніць бліны, баласны, расшчапіць на дзве часткі, расаднік, расол.

3. Дыктант.

Маці

Няма нічога лепшага за раніцу ў матчынай хаце.

Яшчэ сон звівае павекі, іх цяжка разарваць, і галава яшчэ зусім не прачнулася, а ўжо радасць, што зноў дома, як быццам і не з’езджаў адсюль ніколі, радасць звароту ў самога сябе – ранейшага, малога, нейкага другога і разам з тым такога самага, як і цяпер, жыве ва ўсім цэле. Прыемны боль у касцях і ва ўсіх мускулах пасля ўчарашняй дарогі, лёгкасць у галаве наводзяць на думкі пра вялікае, нечалавечае шчасце.

А маці ўжо даўно ўстала і асцярожна, каб не разбудзіць, тупае па хаце. Яна ўжо наабірала бульбы, перамыла яе і цяпер перакладае дровы ў печы. Нават і так, лежачы ў пасцелі з заплюшчанымі вачыма, можна бачыць, як яна паклала адно палена, трошкі воддаль другое, і ўжо на іх кідае астатнія, і яны лоўка, з глухім стукам лажацца адно на адно, упоперак тых двух першых. Адно паленца скацілася, і маці нагінаецца ў печ, дацягваецца рукой да яго, не чуючы, як лоб чыркнуў аб дугу нізкага, задымленага чалесніка і як ад гэтай дугі на лбе, трошкі вышэй правага брыва, засінула яшчэ адно брыво, як сярпок затушаванага месяца. І гэты сярпок будзе цямнець, аж пакуль яны не сядуць за стол і пакуль ён не скажа зірнуць у люстэрка.

І матчыны словы, і ласка яе, і такія знаёмы дамашні пах зноў вярнулі Івану адчуванне радасці жыцця, радасці, што ён зноў дома і бачыць клопатную немітуслівую матчыну работу, і што яна ёсць, жывая - усё такая ж руслівая, ашчадная, з заціснутымі пад хустку валасамі.

І ён успомніў пра той страх, што часам накочвае на яго там, у Мінску, калі доўга няма ад яе пісем, і парадаваўся гэтаму страху, таму, што ён ёсць, што гоніць яго на вакзал, у цягнік, а пасля - гэтыя дзесяць кіламетраў, калі бяжыш усе хутчэй і хутчэй, баючыся, каб хаця з ёй усе было добра, і не верыш у сваю боязь. А потым на дварэ, пастукаўшы у шыбу, напружана чакаеш, калі пачуецца лёгкі шоргат і жывое варушэнне на печы, і з плячэй быццам гара зваліцца. Блісне святло - і вось ужо ён абнімае яе - цёплую ад печы, маленькую, бездапаможна зажмураную ад яркага святла, адчувае шурпатнасць яе разагрэтай сном мяккай шчакі і пакатасць вузкіх прыгорбленых плячэй...

...Супакоеная, радая, што прыехаў сын, яна думала пра сябе, пра Лявона, пра дзяцей, і ёй прыемна было думаць, бо гэтыя думкі адкрывалі ёй яе самую не такой, якой яна прывыкла сябе лічыць, - маленькай, слабой, а другой – моцнай, упэўненай, прыгожай. Усё жыццё ёй было некалі думаць пра сябе: маці заўсёды думалі пра дзяцей, і толькі пасля, калі астанецца час, пра сябе. Такога часу ў яе ніколі не было. Іх у яе было пяцёра, калі Лявона не стала, - дзе тут быць другім думкам. І цяпер яна думала пра сябе, адзеленую ад штодзённых дробязных клопатаў, якімі заўсёды поўна жыццё мнагадзетнай удавы.

Яна успомніла Лявона, які ён быў у тыя ваенныя гады і які астаўся назаўсёды, бачыла сябе самую побач з ім - таксама маладую і здаровую.

(Паводле А. Кудраўца).